

**Світлана
Глибицька,**

головний бібліограф
Центральної наукової
бібліотеки
Харківського національного
університету
імені В. Н. Каразіна

Видатні бібліотекарі, бібліографи **Б ф**

Бібліографічні та бібліографознавчі праці

В. М. Грамми

(до 80-річчя від дня народження)

Стаття присвячена бібліографічній та бібліографознавчій діяльності кандидата біологічних наук, природоохоронця та бібліографа В. М. Грамми.

Віктор Микитович Грамма (нар. 1.05.1937) – відомий харківський біолог, природоохоронець, бібліограф.

Народився на хуторі Кобзарі у складі с. Марківка Штеповського (нині – Білопольського) району Сумської області у селянській родині. У 1954 р. закінчив 7-річну школу у с. Марківка, в 1956 р. – Білопільське залізничне училище. Направлений на роботу до Харкова, де працював у локомотивному бюро «Основа». В 1958 р. закінчив екстерном 10-річну вечірню школу та вступив на вечірнє відділення хімічного факультету Харківського державного університету. Але залишив його та в 1960 р. вступив на вечірнє відділення біологічного факультету Харківського державного університету (ХДУ), яке закінчив у 1966 р. Того ж року зайняв посаду старшого лаборанта кафедри ентомології біологічного факультету ХДУ, де працював до 1973 р. У 1967 р. став пошукачем ступеня кандидата біологічних наук під керівництвом завідувача кафедри С. І. Медведєва.

В 1973–1975 рр. працював бібліографом у Центральній науковій бібліотеці ХДУ. Займався питаннями інформаційно-бібліографічного забезпечення керівництва біологічного факультету. Брав участь у створенні бібліографічних покажчиків природничої тематики.

У 1974 р. захистив кандидатську дисертацію «Еколого-фаунистический обзор водных Adephaga (Haliplidae, Dytiscidae,

Gyrinidae) Левобережной Украины». З 1975 по 1979 рр. працював молодшим науковим співробітником в Українському інституті рослинництва, селекції та генетики ім. В. Я. Юрьєва. В 1979–2001 рр. – старшим викладачем, згодом – доцентом (1998) кафедри галузевої бібліографії бібліотечного факультету Харківського державного інституту культури. Викладав усі бібліографічні дисципліни.

У 2001–2003 рр. працював науковим співробітником Українського НДІ охорони природи (м. Харків). В 2003–2011 рр. – завідувачем лабораторії екології комах при кафедрі зоології та ентомології Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва. Більше 20 років є консультантом відділу біології Харківського палацу дитячої та юнацької творчості.

Автор та співавтор близько 250 наукових праць, серед яких більше 20 бібліотекознавчих та бібліографознавчих статей та 8 бібліографічних покажчиків.

В. М. Граммі належать декілька найважливіших досягнень.

Перше – у галузі біології. Вчений описав два нових види жуків із родини плавунчиків (Haliplidae): один – з України, другий – з Далекого Сходу Росії. Один з них названий на його честь.

Ще одне досягнення – в галузі охорони природи: В. М. Грамма – один із співавторів об'єктів природно-заповідного фонду Харківщини та співавтор низки книг природо-

охоронної тематики.

Є й важливі досягнення у галузі бібліографознавства та бібліографії.

Віктор Микитович першим описав один із видів бібліографії – мартироложну, або цензурну [2]. Спочатку термін «мартиролог» (від грец. μάρτυς — свідок; грец. μάρτύριον — доказ) означав список визнаних мучеників. Надалі це поняття стало використовуватися в більш широкому, переносному значенні – для позначення переліку осіб, які зазнали переслідувань або страждань. Поняття мартироложної бібліографії введено для визначення покажчиків забороненої літератури. Саме до неї належать бібліографічні посібники, укладені В. М. Граммою (у співавторстві), присвячені репресованим за часів тоталітарного режиму науковцям-екологам і піонерам природоохоронного руху, професорам Харківського державного університету В. В. Станчинському та С. І. Медведєву, а також корифеям лісознавчої та ботанічної науки Ю. П. Бялловичу, М. М. Кулешову, Г. Й. Потапенку. Цими покажчиками та нарисами про них відновлено їхній світовий пріоритет у розвитку української науки, повернені із забуття їхні твори.

У низці бібліографознавчих статей В. М. Грамми (частина з них – у співавторстві зі М. Г. Швалбом) розроблено методику бібліографування галузевої літератури, а саме біологічної та сільськогосподар-

ської. Так, у доповіді «Теоретичні й методологічні проблеми створення біобібліографічного словника природознавців і аграріїв», надрукованої в тезах міжнародної наукової конференції «Наукова бібліотека в сучасному соціокультурному контексті» (Київ, 1993), бібліографи виділили головні принципи методики складання біобібліографічних покажчиків: 1) як найповніше відтворення наукової, громадської чи інших видів діяльності вченого; 2) найбільш повне розкриття змісту документів, що бібліографуються за багатьма ознаками (наприклад, таксономічними, географічними, іконографічними, картографічними, які притаманні для біологічної чи сільськогосподарської літератури); 3) використання інтеграційних методів бібліографування (комплексне групування, система посилань і відсилань, допоміжних бібліографічних покажчиків) [6]. Як втілені ці принципи, можна побачити на прикладі персонального покажчика професора С. І. Медведєва [3].

Ще одна бібліографознавча праця (у співавторстві зі М. Г. Швалбом) – вступна стаття до покажчика «Бібліографічні видання Центральної наукової бібліотеки Харківського національного університету за 200 років (1807–2007)» (Харків, 2013), зміст якої відображений у її

назві: «Основные направления деятельности Центральной научной библиотеки Харьковского национального университета им. В. Н. Каразина по созданию библиографических пособий» [5]. У статті простежено історію створення та розвитку бібліографічної продукції в бібліотеці Харківського університету за 200 років її існування та виділено основні напрямки в бібліографічній діяльності ЦНБ.

Також слід відзначити ряд статей В. М. Грамми про наукову спадщину його товариша, відомого бібліографа М. Г. Швалба, що з'явилися після відходу Михайла Григоровича з життя. Це і нарис до покажчика, присвяченого М. Г. Швалбу (разом з В. Д. Прокоповою), статті в журналах «Бібліотечний вісник» (1998, № 3), «Научные и технические библиотеки» (1999, № 4) (разом з Н. М. Березюк та С. Б. Глибицькою) та ін.

Серед значних покажчиків, укладених Граммою у співавторстві з біологами та бібліографами, виділяється фундаментальний бібліографічний покажчик «Фауна і флора Харьковской области. Вып. 1. Животный мир» (1995), який охоплює літературу майже за два століття і налічує коло 1 тис. назв. До нього В. М. Граммою разом з І. О. Кривицьким та М. Г. Швалбом

написана вступна стаття «История изучения фауны Харьковской области» [7].

Серед праць біолога-бібліографа слід зазначити ще один фундаментальний бібліографічний посібник – «Заповідник «Кам'яні Могили». Це назва відділення Українського степового природного заповідника НАН України. Посібник, укладений В. М. Граммою та В. О. Сіренком, охоплює широке коло документів (1150 назв) з охорони природи, археології, геології, ботаніки, зоології та історії наукових досліджень за 180 років [1].

До природоохоронної тематики належать і бібліографічні розробки, пов'язані з іменами піонерів акліматизації рослин та охорони Слобідського краю Василя Назаровича, Івана Назаровича та Івана Івановича Каразіних. У декількох працях зібрані їхні публікації з цих питань та література про них. [4].

Внесок В. М. Грамми до бібліографічної справи є дуже змістовним, охоплює широке коло історичних та методологічних питань, повертає з небуття імена науковців-природознавців, теоретиків та практиків природоохоронної справи.

Побажаємо Віктору Микитовичу міцного здоров'я та творчого довголіття!

Література

1. «Заповідник «Кам'яні Могили»: бібліогр. покажч. літ. (1883–2012) / «Кам'яні Могили» – відділення Українського степового природного заповідника НАН України; В. М. Грамма, В. О. Сіренко. – Донецьк: Ноулдидж, 2012. – 206 с.
2. Матеріали до мартирологічної бібліографії України: визначення, проблеми розробки, шляхи та напрями розвитку. Ч. 1 / В. М. Грамма, П. Ю. Федорова // Вісн. Харк. держ. акад. культури. – 1999. – Вип. 1: Бібліотекознавство. Документознавство. Інформатика. – С. 68–73.
3. Сергей Иванович Медведев – профессор Харьковского университета: библиогр. указ. / [сост. М. Г. Швалб, В. Н. Грамма; вступ. ст. В. Н. Граммы, В. С. Солодовниковой, Г. П. Дубинского]. – Харьков: ХГУ, 1991. – 100 с. (414 назв.). – Предм.-сист. указ. – Геогр. указ. – Имен. указ. – В прил.: 1. Список новых для науки таксонов, аберраций, морф, описанных или переописанных С. И. Медведевым; 2. Список таксонов, сведенных С. И. Медведевым в синонимы или статус которых им изменен; 3. Таксономический список личинок пластинчатоусых жуков, описанных и доописанных С. И. Менделеевым; 4. Виды насекомых, названные в честь С. И. Менделеева.
4. Методические рекомендации по библиографическому поиску публикаций Ивана Назаровича и Ивана Ивановича Каразіних – пионеров акліматизации растений Слободской Украины – и литература о них / сост. В. Н. Грамма, В. Д. Прокопова. – Харьков, 2003. – 7 с.; Піонери акліматизації рослин та охорони природи Слобідського краю: (В. Н., І. Н. та І. І. Каразіни) / В. М. Грамма // Греки Харьковщины: [сб. ст.]. – Харьков, 2003. – С. 108–129. – Хронол. список лит.: с. 130–136 (112 назв.); Слід добрий і вічний на землі Слобожанській (Іван Назарович Каразін та його нащадки) / Н. М. Березюк, В. М. Грамма // Universitates = Университеты: Наука и просвещение: науч.-попул. ежекварт. журн. – 2003. – № 2 (14). – С. 26–33.
5. Основные направления деятельности Центральной научной библиотеки Харьковского национального университета им. В. Н. Каразина по созданию библиографических пособий / В. М. Грамма, М. Г. Швалб, С. Б. Глибицкая // Бібліографічні видання Центральної наукової бібліотеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна за 200 років (1807–2007): покажчик / [уклад. М. Г. Швалб, Р. А. Ставинська, В. Д. Прокопова та ін.; наук. ред. д-р філол. наук, проф. І. Я. Лосієвський; ред. Н. М. Березюк]. – Харків, 2009. – С. 3–12.
6. Теоретичні проблеми створення бібліографічного словника природознавців і аграріїв // Наукова бібліотека в сучасному соціокультурному контексті, Київ, 12–15 жовт. 1993 р. – Київ, 1993. – Ч. 2. – С. 178–179. – Див. також ст.: Бібліографування як метод аналізу документальної масиви та потоку із природознавства / В. М. Грамма, М. Г. Швалб // Програма наук.-теорет. конф. «Жовтень, культура, перебудова»: [тези доп.]. – Харків, 1989. – С. 40; Некоторые проблемы методики библиографоведения биологической литературы / В. Н. Грамма, М. Г. Швалб // Проблемы дифференциации и интеграции в отраслевой библиографии: межвуз. сб. науч. тр. / Моск. ин-т культуры. – Москва, 1992. – С. 109–118; Проблеми створення біобібліографічного словника аграріїв і біологів як складової «Документальної пам'яті України» // Сучасні проблеми бібліотечно-бібліографічної справи на Україні. – Київ, 1992. – С. 38–40.
7. Фауна и флора Харьковской области: сист. указ. лит. за 1791–1985 гг. Вып. 1. Животный мир / [сост. В. Н. Грамма, И. А. Кривицкий, М. Г. Швалб и др.]. – Харьков: ХГУ, 1995. – 128 с. (961 назв.).

Бібліотечний форум:

історія, теорія і практика

№ 3 (9) 2017

Вітаємо Вінницьку обласну універсальну
наукову бібліотеку ім. К. А. Тімірязєва
зі 110-ю річницею від дня заснування!

Бібліотечний форум:

історія, теорія і практика

Науковий, інформаційний щоквартальний журнал

Засновник – фізична особа
Башун Олена Володимирівна
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 21735 -11635 Р
від 21.12.2015
Заснований у грудні 2015 року,
м. Київ

Головний редактор
Олена Башун, канд. пед. наук

Звертайтесь до

редакції:

вул. Бакинська, б. 37, к. 321,
м. Київ, 04086
067-625-36-52, 066-840-97-83
e-mail: olenabashun@gmail.com
Сайт журналу:
<http://www.libraryforum.info>

Журнал

"Бібліотечний форум: історія, теорія і практика"

Передплатний індекс **09923**
Передплатний індекс на CD, off-line,
online **98015**
ISSN 2518-7341

Відповідальність за точність
поданих фактів, цитат, цифр
та прізвищ несуть автори
матеріалів.

Редакція залишає за собою
право літературного редагування
і скорочення статей.

Рукописні матеріали не рецензуються
і не повертаються.

Редакція не завжди поділяє
думку авторів.

За зміст рекламних та інформаційних
повідомлень редакція відповідальності
не несе.

У разі передруку посилання на
журнал

«Бібліотечний форум: історія, теорія і
практика» обов'язкове.

© Бібліотечний форум: історія, теорія і практика

Інформаційний партнер
журналу –

Українська бібліотечна
асоціація

З

М

І

С

Т

З

М

І

С

Т

З

М

І

С

Т

З

М

І

С

Т

Бібліотекознавство

Соколов В. Створення регіональних енциклопедичних видань з бібліотечної справи – важливий напрям розвитку бібліотечної політики регіонів.....2

Інтернет-технології в бібліотеках

Молчанова С. Корпорація «Бібліоігротека»: сервіси Веб 2.0 та партнерська взаємодія.....8

Нахова Т., Голенко І. Сучасний медіапростір: ефективні технології по залученню дітей до читання.....10

Соцков О. Тренди для бібліотек у соціальних мережах.....15

Бібліотечно-бібліографічні ресурси бібліотек

Бондарчук О. Збереження та використання інформаційного ресурсу: традиційні та новітні підходи.....18

Корнійчук М. Приватні книжкові колекції діячів української діаспори у фондах Наукової бібліотеки Національного університету «Острозька академія».....21

Шубенкова Т. Бібліотечні електронні ресурси на базі фотодокументів: аналіз способів створення, збереження і надання користувачам....25

Бібліотечно-бібліографічне обслуговування

Макарейчук Т., Лупан А. Ярмарок бібліотечних послуг «Це цікаво місцевій громаді».....28

Тверда Т., Варюхіна Л. Стратегія розвитку ЦБС як запорука її успішності.....33

Краєзнавча діяльність бібліотек

Макарова Т. Євген Маланюк: повернення на Батьківщину (до 120-річчя від дня народження поета).....36

Бібліотечна освіта, підвищення кваліфікації

Гуцул Н. Забезпечення професійного розвитку бібліотечних фахівців як пріоритетне завдання методичної діяльності.....39

Бібліотечні форуми, конференції

Зніщенко М., Острікова Н. Об'єднані територіальні громади та їх вплив на формування інноваційних бібліотечних процесів в Україні (за матеріалами X науково-практичної конференції «Бібліотека і книга в контексті часу»).....43

Ювілеї бібліотек

Морозова Н. 110 років визнання: до ювілею Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки ім. К. А. Тімірязєва.....46

Татарчук Л. Книжки зберігають минуле. Бібліотеки створюють майбутнє (до 100-річчя Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки Національної академії аграрних наук України).....53

Вітаємо ювіляра

Мошинська К. Василь Герасимович Дригайло (із нагоди 80-річчя від дня народження).....56

Видатні бібліотекарі, бібліографи

Глибицька С. Бібліографічні та бібліографознавчі праці В. М. Грамми (до 80-річчя від дня народження).....63